

Representació

Jaume Mascaró

«**representació**. f. **1** 1 Acció de representar; 2 l'efecte. 3 Conjunt de persones que representen una corporació. 4 *DR PROC* Poder, de caràcter revocable, atorgat legalment a un lletrat, anomenat procurador, per representar algú, dit poderdant, en una causa processal. [...] 5 *ECON* Càrrec, condició, de representant. 6 *FILOS* Aprehensió o reproducció conscients d'un objecte efectivament present (\Rightarrow *percepció*), d'una percepció passada (\Rightarrow *memòria*), o d'un esdeveniment futur (\Rightarrow *imaginació*). 7 *FILOS* La imatge representada [...] 8 *MAT* Grup de tipus particular (de permutacions o de matrius) que és isomorf al grup donat. [...] 9 *MAT* Donat un grup G, grup H tal que existeix un homomorfisme de G en H epijectiu (o exhaustiu). Hom diu que H és la

representació de G. 10 *TEAT* **Realització d'un espectacle teatral.** 11 *TEAT* **Obra de teatre presentada davant el públic** 12 representació conforme *GEOM* [...] 13 representació gràfica *GEOM* Mètode gràfic mitjançant el qual és possible de dibuixar una figura [...] 14 **representació sagrada** *TEAT* **Misteri** 15 **sistema de representació** Mètode que permet de representar figures o elements de l'espai per mitjà de dibuixos plans. **2** 1 El fet d'imposar-se als ulls de la gent pel tren de vida que hom mena, pel rang, la condició etc. 2 Tren de vida que hom ha de portar segons el seu rang o la seva condició. 3 *esp.* Recepcions, banquets i altres actes de societat a què estan obligats certs funcionaris o alts empleats. *Despeses de representació.*»

La lectura d'aquestes diverses accepcions del terme *representació* que inclou la *Gran Enciclopèdia Catalana*, en lloc d'aclarir els significats del terme, només serveix per constatar, com correspon a tot diccionari, els múltiples usos que els parlants fan del terme. Per això, podem plantejar-nos amb una certa dosi d'ingenuïtat la pregunta: Per què es diu *representació* a «la realització d'un espectacle teatral» (accepció 10) o a «una obra de teatre presentada davant el públic» (accepció 11)?

Em sembla que hi ha quelcom de sorprenent en aquest ús del terme *representació*, si volem jugar amb un cert sentit etimologista de l'expressió, *repraesentare*, que suggereix un fet basat en la repetició, en un «tornar a presentar», i això podria semblar congruent amb l'ús habitual del terme per referir-se a les repeticions que es fan d'una obra de teatre: «amb aquesta obra hem arribat a les 100 representacions», somnien els membres de la companyia, i interpretem que cada «representació» és una forma d'actualització temporal de l'obra, literalment un «tornar a presentar».

Però què és el que es torna a presentar? En un cert sentit ingenu, podria semblar que cada representació és una repetició de la **primera presentació** i, en aquest sentit, caldria pensar que l'estrena no té el caràcter de «representació», sinó simplement de presentació, i que només les següents serien autèntiques representacions. Però sembla que no és això el que volem dir quan parlem de «representació teatral». Perquè si fos així, caldria considerar com a model la **primera** representació, com si fos l'original, l'autèntica, mentre que les altres representacions tindrien el caràcter de reproducció, de còpia.

El tema de la relació entre «original» i «còpia» és un tòpic de la història de les representacions artístiques de tipus visual, especialment de la pintura, el dibuix, l'escultura, en què la consideració de l'original es vincula a la producció de l'obra per part d'un autor i al caràcter únic, des del punt de vista de la seva existència material, de l'obra. Però en aquests casos, de les còpies se'n diuen *reproduccions* i no pas *representacions*. Per això és pertinent preguntar-se de nou

en quin sentit parlem de «representació» quan parlem de teatre. En aquest sentit primer de «tornar a presentar» es mostren tot un conjunt de qüestions prou suggeridores per a una reflexió sobre algunes formes de pràctica artística, com el teatre, la dansa o la música. Aquestes pràctiques solen desplegar-se a partir de textos, pautes d'acció (coreografies...), partitures, que només esdevenen obra «real» concreta, visible o audible, quan són executades, quan algú, uns actors, uns ballarins, uns músics, la «realitzen», transformant el text o la partitura. *Re-presentar*, per tant, significa, en aquest context, una manera de «tornar a presentar» basada en la transformació d'un fenomen de caràcter «poètic» en un fenomen perceptible per a uns espectadors que veuen i/o escolten. He utilitzat el terme *poètic* en el seu sentit més clàssic de *poiesis*, és a dir, d'activitat productiva, de procés de generació de textos, formes o idees que no quallen en una realitat perceptible per a un públic fins que no són «interpretades». La representació és, per tant, un acte d'interpretació, de corporeïtzació, de veritable «realització». En

termes de teoria estètica, això ha desvetllat històricament el debat sobre la natura de l'obra teatral (i musical, òbviament, però a partir d'ara em referiré només, per simplificar, a l'àmbit teatral) i sobre l'autoria de tota obra. Si l'obra no és el text, sinó la seva representació, i si podem dir que una obra teatral només existeix en l'acció real de les seves representacions, qui és l'autor real de l'obra? Si representar ja no significa només «tornar a presentar», sinó «fer present», en el sentit de «fer real», una obra és cadascuna de les seves realitzacions i, en conseqüència, cada representació és una re-creació de l'obra, atès que una representació mai coincideix plenament amb qualsevol altra. El tema no és nou, sinó més aviat antic. Ja Diderot, a la seva coneguda reflexió sobre el teatre *Paradoxa sobre el comediant*, mostrava aquesta qüestió en posar en boca de Voltaire el comentari, quasi de sorpresa, en veure la interpretació de la famosa actriu Clairon: «Jo he escrit això?». Però aquesta primera derivació del significat ingenu de representació cap al sentit de «fer present» inclou en si mateix una para-

doxa equivalent a l'esmentada per Diderot: «**fer present**» sembla que és una manera de referir-se a una absència i alhora és l'exhibició d'una presència.

En aquesta paradoxa es mostren tots els altres sentits que el terme *representació* sol tenir en els usos socials i que, amb més o menys precisió, recollia la definició inicial de la GEC. En el sentit genèric de «fer present» caben totes les formes de representació en les quals sigui aplicable la fórmula «*a és b*», entesa no com a expressió d'identitat, sinó com a «*a val per b*», «*a significa b*», «*a es refereix a b*» o, en definitiva, «*a representa b*». En totes aquestes expressions, el primer element correspon a la forma visible, perceptible, present, i el segon al que queda amagat, ocult o absent. L'anàlisi de les formes de presència, i la determinació del que sigui en cada cas que és absent, obligaria a un repàs, inabastable en aquesta aproximació genèrica al concepte de *representació*, de tots els processos, mètodes i dispositius per mitjà dels quals les cultures humanes s'han referit a àmbits de l'experièn-

cia, individual i col·lectiva, a través de procediments indirectes, és a dir, a través de signes. «Representar» és en aquest sentit «significar» i el tema remet, per tant, a l'immens corpus de les teories de la significació, des de la teoria filosòfica de les formes de representació de la «realitat», passant per les teories del llenguatge com a representació del pensament o les teories de l'art com a representació d'una experiència subjectiva... La semiòtica, com a àmbit de reflexió general sobre els processos de significació, ha mostrat de forma precisa i minuciosa la diversitat de maneres en què es relacionen significants i significats. Peirce, un dels pares de la semiòtica, va anomenar *representamen* al significat, establint de forma directa la connexió entre significació i representació. Però el que totes les reflexions dels darrers anys han mostrat o subratllat sobre aquests processos de significació/representació crec que es pot resumir en unes quantes qüestions que són pertinents per al món teatral: la primera, que els significants, és a dir, l'àmbit del que és visible, es constitueixen en sistemes més o menys de-

finits, és a dir delimitats, i que no és possible plantejar-se de forma aïllada la relació entre un signe i el que representa sense tenir en compte el conjunt signic en el qual s'insereix. Això val pel llenguatge (una paraula significa el que totes les altres li «permeten» mostrar), però també pel gest i per tot el que intervé en l'escena teatral; la segona, que el món del «representat», allò que no és directament visible, el que essent absent es mostra en els signes o representants, no és mai una realitat absoluta, sinó **una forma cultural i històrica de l'experiència humana**. L'expressió tòpica d'aquesta qüestió és el tema/debat sobre el sentit i el valor de la *mimesi*, que des de la *Poètica* expressava la idea de teatralitat com a «imitació de la realitat a través de l'acció», és a dir, el teatre com a representació actuant d'alguna forma de realitat viscuda. L'abast del sentit del terme *imitació* i *acció* és encara avui un element bàsic de la reflexió sobre el teatre.

Hi ha un tercer aspecte que deriva directament d'aquest darrer, la qüestió de la representació entesa com a

«forma de representació». Ja no es tracta en aquest cas de plantejar la relació «representació vs. representat», ja sigui sota l'esquema «mimesi vs. realitat» o qualsevol altre d'equivalent, sinó com a descripció de les formes que al llarg de la història han tingut les pràctiques de representació específicament teatral. Penso en les classificacions que sota el rètol de «formes de representació» solen enumerar-se en alguns textos i que considero que expressen el que altres autors solen anomenar «convencions representatives» o «estils teatrals», com quan es parla de «teatre èpic» per referir-se al teatre de B. Brecht, de «teatre expressionista» o fins i tot de «no-representació», tot fent referència a les manifestacions de tipus *happening* o *performance*.

No podem tancar aquest breu recorregut pels significats del terme *representació* sense fer referència a un ús comú i important d'aquest mateix terme: el que inclou el sentit de «fer present **en nom de**». Aquest sentit, que correspon a les primeres accepcions del llistat inicial, s'ha d'incloure també dins de la significació ge-

nèrica del «mostrar el que és absent», però en aquest cas sembla que és l'**absent** el que designa la presència a través de la qual vol manifestar-se. Així, en totes les formes en què el representant ho és per delegació, la justificació jurídica, social o política es basa en la garantia d'un procediment verificable de representativitat, ja sigui un document feient, com en el cas d'un representant judicial o comercial, o un procediment convingut per la col·lectivitat i ratificat per normes explícites, com en el cas de les representacions polítiques o diplomàtiques. Però sovint se suscita el problema de l'atribució injustificada de representació, ja sigui per la impossibilitat de verificar la delegació de presència, com quan algú es considera «representant» d'un poder diví, o per la inexistència de representació real, com són totes les formes d'usurpació de sobirania o identitat. Aquesta forma de representació, que té una àmplia repercussió en els debats polítics contemporanis —el tema de la democràcia representativa i els seus límits— no sembla que tingui una significació aplicable directament a l'àmbit de la

representació teatral. Però tal vegada no seria inoportú plantejar-se la qüestió de la representativitat dels que representen a escena, atesa la funció social que s'atribueixen. En nom de qui (i en nom de què) representen les seves representacions els qui fan teatre? La pregunta pot semblar purament retòrica, però posa l'accent en el fet de la «professió» com a forma social de reconeixement i legitimació d'una activitat. És un darrer aspecte de la significació de *representació*, el de les representacions socials lligades a la divisió tècnica i social de l'activitat humana, que en cada context sociocultural tenen una atribució de valor, reconeixement i legitimitat.

Jaume Mascaró
és professor de Filosofia (UB)
i Antropologia (Institut del Teatre
de Barcelona).